

Rusen og elementene

En analyse av Agnar Lirhus' roman *Dragen* (2022)

Thea Eline Lund Risenfald

NOR4091 Masteroppgave i nordisk, Lektorprogrammet

30 studiepoeng

Institutt for lingvistiske og nordiske studier

Det humanistiske fakultet

Våren 2023

Rusen og elementene

En analyse av Agnar Lirhus' roman *Dragen* (2022)

Thea Eline Lund Risenfald

Våren 2023

UNIVERSITETET I OSLO

© Thea Eline Lund Risenfald

2023

Rusen og elementene, En analyse av Agnar Lirhus' roman *Dragen* (2022)

Thea Eline Lund Risenfald

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

I denne masteroppgaven gjør jeg en motivanalyse av Agnar Lirhus' roman *Dragen* (2022). Med nærlesing som metode undersøker jeg hvordan rus kommer til uttrykk gjennom de fire elementene vann, ild, jord og luft. For å teoretisk forankre mine funn anvendes Kittang og Aarseths *Lyriske strukturer* (2001), og gjennom dem trekkes også Bachelards elementteori inn. Jeg bruker Bachelard som teoretisk grunnlag fordi jeg opplever at hovedkarakteren Daniel formulerer seg på en svært poetisk og billedlig måte, slik som i dikt. I tillegg bruker jeg Rolf Gaaslands *Fortellerens hemmeligheter* (1999) for grunnleggende teori om narratologi. Jeg har strukturert analysen ved å dele den inn i fire kapitler, hvor hvert kapittel tar for seg et element. Lirhus tar i bruk de fire elementene for å forklare og skildre ulike følelser og situasjoner som oppstår i tilknytning til rus. Opplevelsen av rus kommer til uttrykk ved bruk av alle de fire elementene som motiver.

I kapittelet "Vann" kommer det frem at bokens forside kan danne et bilde av kompleksiteten rundt rusavhengighet ved at alle elementene flyter inn i hverandre. Jeg undersøker også hvordan egenskaper ved vannet brukes for å beskrive hvordan vanskelige perioder oppleves for Daniel. I kapittelet "Ild" blir det lagt vekt på måten rusen kjennes ut, og i "Jord" fant jeg ut av jordelementets stabile egenskaper i stor grad kan knyttes opp mot hovedkarakteren Daniels motivasjon til å komme seg ut av rusen. Kapittelet "Luft" tar for seg kiting som spenningssøker, og hvordan Daniel anvender dette som metode for å komme seg ut av rusen.

En stor andel av den tidligere forskningen på Lirhus finnes i Christoffer Messelt sin doktoravhandling *Båten, fiske, fyret, naustet, stranden. Fem topos fra den norske kystromanen* fra 2021. Her tar han for seg noen utvalgte verker av Lirhus hvor kysten fremgår som motiv. Sett i sammenheng med litteraturkritikkdebatten som pågikk i fjor høst, hvor manglende anerkjennelse av de mindre etablerte forfatterne var et tema, vil jeg med denne oppgaven tilføye et nytt perspektiv i forskningen på Lirhus.

Forord

Det kjennes stort og litt uvirkelig å være ved veis ende med dette masterprosjektet, for det markerer også slutten på en epoke av livet. Fem år har jeg tilbrakt på Blinderen, og det har vært en så utrolig fin og givende tid.

Først og fremst vil jeg rette en stor takk til min veileder Sissel Furuseth. Din grundige og tydelige veiledning, samt roen og positiviteten du utstråler har betydd mye for meg i arbeidet med dette prosjektet.

Takk mamma og pappa for at dere alltid støtter meg, og for at dere aldri tviler på at jeg får til det jeg vil.

Takk til alle på masterlesesalen i Henrik Wergelands hus for alle de lange lunsjene, samtalene og for latteren mellom slaga i alle de hundretalls timene vi har sittet her.

Tusen takk til Guro for gjennomlesning.

Og helt til slutt må jeg rette en stor takk til mine kjære studievenninner Iselin, Tone, Mathilde og Elise. Dere har satt gullkant på disse fem årene for meg!

Oslo, 30. mai 2023.

Innholdsfortegnelse

1	Introduksjon	1
1.1	Resepsjon	1
1.2	Tidligere forskning	3
1.3	De fire elementene	3
1.4	Oppgavens struktur	4
2	Komposisjon og synsvinkel	6
3	Vann	10
3.1	Naturens bevegelser	11
3.2	Speiling	13
4	Ild	15
4.1	Bålet	15
4.2	Verden i flammer	18
5	Jord	21
5.1	Avgrunnen	21
5.2	Fundamentet	23
6	Luft	30
6.1	Tåke	30
6.2	Høy	32
7	Avslutning	36
7.1	Litterær verdi	37
	Litteraturliste	39

1 Introduksjon

Jeg titter meg over skulderen, mot øyene i sør, fastlandet innenfor, den gulbrune granitten, kranset med grønt, en grønn piggsveis på landjorda, dette er balanse, et perfekt seil for en perfekt vind, på perfekte bølger, jeg trenger ikke finnes engang, annet enn som koblingspunkt mellom alt dette, fysikkens lover fanget i en oppblåsbar polyesterdrage, mysteriet formidlet i kjøpekraft, det kan også skje, slik alt skal i universets levetid (Lirhus, 2022, s. 122).

Slik reflekterer fortelleren Daniel i Agnar Lirhus siste roman *Dragen*. Hans betraktninger av verden kommer til uttrykk i det han hengende etter en svevende drage, fyker bortover langs vannet. Det er nettopp denne dragen og slike detaljerte betraktninger av verden som kan vise seg å være redningen for Daniel. Han befinner seg midt i en stor livskrise, hvor utfallet kan være at alt det han holder kjært går tapt. Daniel er far til tre barn, har en kjæreste som heter Martin, men han er også rusmisbruker.

Dette sitater illustrerer på mange måter essensen av det min masteroppgave skal handle om, både fordi dragen som Daniel her trekkes etter kan være en løsning på hans problemer, men også på grunn av nærheten til naturen som her kommer til uttrykk. Daniel retter blikket utover, og tar innover seg alle naturens elementer, og det er nettopp disse jeg i all hovedsak skal undersøke i min analyse av *Dragen*. Ved å ta for meg motivene vann, ild, jord og luft vil jeg undersøke måten rusproblematikken i boken kommer til uttrykk.

1.1 Resepsjon

Agnar Lirhus har tidligere mottatt bokhandelens forfatterstipend og blitt nominert til P2-lytternes romanpris for boken *Skogen er grønn* (2005), og i 2011 mottok han bokhandelens forfatterstipend for sitt arbeid. For ungdomsromanen *Ellers er jeg ikke noe menneske* (2018) ble han nominert til Kritikerprisen for beste barne- og ungdomsbok, så noe anerkjennelse for sine tidligere utgitte bøker har han fått, i form av priser og nominasjoner. Romanen *Liten kokebok* (2016), som har flere fellestrekk med *Dragen*, blant annet synsvinkelen fra et farsperspektiv og romanens kobling til naturen, har fått en rekke gode anmeldelser, blant annet av *Dagbladet*, *Klassekampen* og *Stavanger Aftenblad* for å nevne noen.

Dragen har derimot fått lite oppmerksomhet, og dette var utgangspunktet for at Lirhus i høst deltok i en litteraturdebatt hvor han argumenterte for at den manglende anerkjennelsen av de mindre etablerte norske forfatterne er problematisk (Lirhus, 2022). I den første og den viktigste anmeldelsen fra *Klassekampens* "Bokmagasinet", skriver anmelder Morten Langeland at: «*Dragen* er et fint tilskudd til en balansert bokhylle med bøker om hva det vil si å falle ut av vater, og hvorfor så mange higer etter noe annet» (2022). Han mener at *Dragen* skiller seg ut blant andre romaner med rus som tematikk, blant annet gjennom skildringen av hvordan rusen kan påvirke livet i en småbarnsfamilie: «Lirhus skriver brillefint om livet med barn [...] flere ømme passasjer viser hvor sterk kjærligheten til disse småvesenene kan være, hvor livsbejaende Daniel brått kjenner det er bare å observere dem» (Langeland, 2022). Handlingen foregår i en moderne og komplisert familiekonstellasjon som bidrar til å øke representasjonen i litteraturen, mener Langeland. Han skriver at Lirhus setter ord på det vanskelige, og ofte usagte. Blant annet dynamikken i parforhold og de små nyansene i å klare å se den andre, eller å ikke lykkes i det.

Han trekker også linjer mellom Daniels sug etter rus og hans hobby kiting, hvor han i begge situasjonene opplever å ikke ha kontroll. Langeland avslutter sin anmeldelse med å fastslå av Lirhus har utgitt flere velkomponerte romaner tidligere, og at *Dragen* føyer seg inn i rekken blant dissen (Langeland, 2022). Det er tydelig at Langeland mener at Agnar Lirhus fortjener mer anerkjennelse for sine bøker enn det han så langt har fått i sitt drøye femten år lange forfatterskap.

Det var først i etterkant av litteraturkritikkdebatten som Lirhus igangsatte at andre og tredje anmeldelse av *Dragen* ble gjort i *Stavanger Aftenblad* og *Fri Fagbevegelse*. Begge disse viser mindre begeistring for romanen enn det Langeland gjorde i den første anmeldelsen. I den andre anmeldelsen fra *Stavanger Aftenblad* skriver Sigmund Jensen at Lirhus ikke tilfører noe nytt til det som tidligere er skrevet om tematikken (Jensen, 2022). Jan-Erik Østlie skriver i den tredje anmeldelsen av *Dragen*, at delene av romanen som omhandler kiting bare er intetsigende innhold som med fordel kunne blitt fjernet (Østlie, 2022). Som en del av avslutningen på oppgaven kommer jeg til å argumentere imot Jensens og Østlies kritikk, da jeg mener at *Dragen* tilfører nye perspektiver i litteraturen, og at kitingen står som en sentral del av romanens handling. Jeg vil også ut ifra min lesning av *Dragen*, komme med mine betraktninger om hvorvidt Lirhus fortjener mer anerkjennelse enn det han så langt har fått i sitt forfatterskap.

1.2 Tidligere forskning

En vesentlig andel av den eksisterende forskningen som har blitt gjort på Lirhus tidligere finnes i Christoffer Messelt sin doktoravhandling fra 2021. Her blir to av Lirhus' verk *Historien om oss* (2013) og i *Liten kokebok* (2016) trukket inn som eksempler på norske kystromaner. Det er flere likhetstrekk mellom *Liten kokebok* og *Dragen*. Blant annet karakterens nærhet til naturen, da særlig skogen og kysten. Norskekysten er også et gjennomgående motiv i *Dragen*, blant annet fordi bokens hovedkarakter, Daniel, oppholder seg mye ved kysten i sammenheng med at han driver med kiting. Det er også en rekke scener hvor Daniel og familien hans oppholder seg ved sjøen, og vi får gjennom dette innblikk i karakterenes forhold naturen. Det å leve i samspill med naturen, både ved å oppholde seg i den, og ved å se seg selv i lys av den er gjennomgående trekk ved de to overnevnte romaner. Dette er en av grunnene til at Messelt trekkes inn i denne sammenheng, da jeg ønsker å tilføre et nytt perspektiv til forskningen ved å undersøke Daniels forhold til rus sett i lys av de fire naturelementene *vann, jord, ild og luft*.

1.3 De fire elementene

Aristoteles baserte sin elementlære på ideen om at verden som helhet er bygget opp av de fire elementene vann, ild, jord og luft (Aristoteles, 2016, s. 12-13), og det er dette Gaston Bachelard har som utgangspunkt når han utvikler sin elementteori (*la loi des quatre éléments*). Her argumenterer han for at disse fire fungerer som grunnstein i menneskenes forestillingsevne ved at de tilfører oss mennesker en ekstra dimensjon på grunn av de billeddannelser og assosiasjoner som vekkes i oss gjennom dem (Bachelard, 1996, s. 11). Denne ekstra dimensjonen som tilføres er forbundet med de arketyperiske strukturene i vårt ubevisste sjeleliv (Vige, 1967, s. 102). Bachelard mente altså at det er et intimt forhold mellom materien og den skapende fantasien, og hans metode var å ta utgangspunkt i disse fire elementene som motiver, og bruke egenskaper ved disse i sine nærlesinger av poetiske bilder (Kittang & Aarseth, 2001, s. 208-209).

Bachelard delte fantasien inn i tre komponenter: den formelle, dynamiske og materielle fantasien. Det er gjennom den siste komponenten at han utvikler sin elementteori, og den tar for seg den umiddelbare erfaringen av materie i det poetiske bildet (Kittang, 1995, s. 72-73). Følgende eksempel illustrerer måten Bachelard kobler flammemotivet til temaene liv og død:

«Flammen er skrøbelig og modig. Et pust tilintetgør dette lys; en gnist tænder det. Flammen er hurtig fødsel og hurtig død» (Bachelard, 1996, s. 39-40).

Jeg skal i denne oppgaven gjøre en motivstudie av romanen *Dragen*, hvor de fire elementene er de utpekte motiver som skal undersøkes. Til motivanalysen har jeg funnet støtte i *Fortellerens hemmeligheter* (Gaasland, 1999), men også i Kittang og Aarseths *Lyriske strukturer* (2001), hvor det vises til Bachelards elementteori. Jeg har derfor også benyttet meg av Rolf Viges publikasjoner om Bachelard som en del av det teoretiske grunnlaget for oppgaven. Jeg trekker altså inn Bachelards elementteori i denne motivanalysen på grunn av de fire elementene, men også fordi jeg opplever at hovedkarakteren Daniel formulerer seg som en dikter. Dette er på grunn av hans poetiske og billedlige språk, som er rikt på metaforer, slik som i dette eksempelet: «Ante har fyrt opp blåpanna. Et yrende stjernehav hviler over sjøen. Granittøyene er dyptid i fast form» (Lirhus, 2022, s. 165). Bachelard var opptatt av det bevisste og det ubevisste sjeleliv, og skilte mellom de våkne drømmer, og nattens drømmer, hvor sistnevnte representerer det som skjer i vår underbevissthet (Vige, 1966, s. 203). De våkne drømmer inneholder alltid et snev av bevissthet, og nettopp dette dukker også opp i *Dragen* gjennom Daniels ulike bevissthetsnivåer som kommer frem i analysen.

1.4 Oppgavens struktur

Det er elementene som motiver jeg skal analysere, og jeg har derfor valgt å dele analysen inn i fire kapitler: vann, jord, ild og luft. Jeg vil imidlertid først starte med en gjennomgang av bokens narratologi, og dermed vil grunnleggende teori om narratologi komme til nytte. Rolf Gaasland sin bok *Fortellerens hemmeligheter: innføring i litterær analyse* utgitt i 1999 vil bidra til å teoretisk forankre de narratologiske delene av analysen. Jeg vil deretter bevege meg over til kapittelet "Vann", hvor jeg blant annet tar for meg bokens forside, som er det første som møter leseren og Daniels følelser skildret gjennom vannelementet. I kapittelet "Ild" blir måten rusen kommer til uttrykk gjennom elementet ild undersøkt mer dyptgående, før jeg i kapittelet "Jord" skal hente frem det som kan motivere Daniel ut av rusen, som er familien og det som gjør livet hans meningsfylt. Dette blir synlig gjennom å vektlegge de trygge og balanserte egenskapene ved jordelementet. I analysens avsluttende kapittel "Luft" vil jeg i hovedsak trekke frem delene av boken som omhandler Daniels hobby kiting. Jeg vil argumentere for at kitingen fungerer som en type spenningsløst på samme måte som alkoholen, og blir dermed noe han ønsker å erstatte rusavhengigheten sin med. Formålet med

motivanalysen er å undersøke hvordan Daniels rusproblematikk kommer til uttrykk gjennom de fire elementene ved å nærlese romanen, og trekke frem og analysere relevante motiver hvor rusen skildres ved anvendelse av vann, jord, ild og luft. Ved å gjøre dette kaster jeg lys over måten menneskene og naturelementene er bundet sammen.

2 Komposisjon og synsvinkel

Romanen er skrevet som en førstepersonsfortelling, hvor handlingen skildres fra jeg-fortelleren Daniel sitt perspektiv. Fortellingen er homodiegetisk, siden fortelleren selv deltar i handlingen. En slik intern fokaliseringsinstans kan oppleves som tillitvekkende, da store deler av handlingen foregår fra innsiden gjennom Daniels sanseapparat. Sympatien for hovedkarakteren kan med denne synsvinkelen øke fordi leseren kommer så tett innpå fortellerens opplevelse av det som skjer, både sett utenfra, og i dette tilfellet også gjennom Daniels tanker som vi får ta del i. Dette kan vi se i det følgende eksempelet der vi får innblikk i hvordan Daniel opplevde sitt første møte med kitingen:

Før jeg visste ordet av det, var kiten i luften over meg. Jeg våget knapt å røre baren, for vinden var skremmende sterk, alt jeg tenkte på, var å stå imot, hælene skrenset gjennom sanda, jeg styrte kiten forsiktig til siden, så rolig jeg kunne (Lirhus, 2022, s. 72).

Hva gjelder modalitet kommer det indre språket til uttrykk gjennom Daniels tanker, som gjør at det blir kort vei mellom leser og forteller. Det ytre språket kommer frem gjennom dialog mellom karakterene, og beskrivelser av det som skjer uavhengig av fortelleren, hvilket gjør at teksten har en sterk mimetisk modalitet (Gaasland, 1999, s. 32-33).

Romanen er anakron, hvilket vil si at diskursen hopper frem og tilbake i fortellingens kronologi. Fortellerens temporale plassering veksler da mellom samtidig narrasjon, hvor vi får inntrykk av at fortellingen og hendelsene foregår samtidig som man leser, og etterstilt narrasjon hvor det fortelles om noe som har skjedd på et tidligere tidspunkt (Gaasland, 1999, s. 26). I handlingen som foregår i nåtid blir det anvendt verb i presensform, og under handlingen som tidligere har skjedd blir det brukt fortidsformer av verbene for å understreke at dette tidsskillet. I løpet av fortellingen drar familien på to soppturer, og disse to fungerer som tidsmarkører slik at vi forstår at boken strekker seg over cirka et år fra høst til høst.

Analepsene får vi presentert gjennom fortellerens tanker i form av en indre monolog, hvor han tenker tilbake og reflekterer rundt relasjonen han har til Henriette, og hvordan hun endte opp som narkoman, og han selv endte opp som familiefar med et rusproblem. Disse tilbakeblikkene er *kompletterende*, hvilket vil si at vi får informasjonen vi trenger for å kunne forstå hele sammenhengen og de gir oss et mer fullverdig bilde av handlingen, selv om det

også kan virke noe begrensende fordi vi ikke får innblikk de andre karakterenes opplevelse av handlingen. Store deler av romanen består av disse tilbakeblikkene, hvilket gjør at analepsene opptrer som makroelementer (Gaasland, 1999, s. 37). Daniel tenker mye på Henriette og ser tilbake på opplevelsene de har hatt sammen, og han reflekterer over hvordan livet hennes artet seg frem til hun ble narkoman:

Henriette ble med i barselgruppe, på grunn av meg [...] Men mødrene i barselgruppa skjønnte ikke Henriette. De var redde for henne, for historien hennes lyste fortsatt fra hver pore i huden hennes. Hun hadde et lag av levd liv som det var umulig å vaske vekk (Lirhus, 2022, s. 81).

Analepsene utvider vår forståelse av handlingen som pågår i nåtid ved at de gir oss et innblikk i det som tidligere har hendt, og dermed forstår vi i større grad hvorfor karakterene tenker eller handler slik de gjør. De resterende delene av boken som ikke foregår inne i Daniels bevissthet, består stort sett av scener med replikkvekslinger hvor handlingen er plassert i nåtid. Det er derfor nødvendig å reflektere rundt hvor troverdig Daniel er som forteller, og være bevisst på at store deler av fortellingen utelates fordi vi kun får den fortalt fra ett perspektiv. All annen informasjon får vi gjennom de andre karakterene i situasjonene det skrives om, dialog, samt gjennom Daniels tanker. Dette gjør at inntrykket leseren får blir noe begrenset. Vi får for eksempel ikke vite hva de andre karakterene tenker eller føler med mindre de gir uttrykk for det. Vi må også ta med i betraktningen at Daniel er til stede i alle situasjonene i boken, ettersom vi ser det hele gjennom hans øyne, så inntrykket og innblikket vi får farges og formes dermed av han.

Det som vekker vår sympati for han som forteller, er nettopp denne nærheten vi får til han gjennom å få ta del i hans indre liv. Tilgangen vi har til hans følelser og tanker menneskeliggjør han på en slik måte at vi forstår det bakenforliggende som gjør at han tar de valgene han gjør. Vi får også innblikk i de valgene han ønsker å ta, men som han ikke klarer. Dette kommer spesielt tydelig frem gjennom relasjonen mellom han og kjæresten Martin, og hvor mye han ønsker å være en god kjæreste for han. «Jeg elsker Martin [...] Jeg vil si noe fint til ham. God natt, er alt jeg kommer på. Jeg skrur av lyset og legger meg med ryggen til» (Lirhus, 2022, s. 27). Det såre og ærlige som kommer frem som handler om Daniels følelser av utilstrekkelighet og maktesløshet, gjør at leseren så gjerne ønsker at det skal gå bra med ham, og at han skal få orden på livet sitt. De fleste mennesker kjenner på liknende vanskelige

følelser gjennom livet, og dermed øker sympatien vår for ham, siden følelsene av gjenkjennelse er sterke.

Noe annet som taler for at han er en pålitelig forteller, er at han er klar over at han har problemer som han må ta tak i. Denne selvinnsikten øker tilliten, selv om han strever med å ta tak i sine egne problemer, og forsøker alternative metoder slik som kiting og en app som holder tellingen på hvor lenge han har holdt seg nykter. Det er noe med denne selvinnsikten han har, som gjør at vi som leser får et håp om at det skal ordne seg for ham, og at han er klar over at han er nødt til å finne en vei ut av rusen:

Drikkingen må vi snakke mer om, sa psykologen, og jeg tenkte: Det går dypere enn drikking, men kanskje hele forestillingen om dybde og overflate er feil, kanskje mørket er en tverrvev, en snurpenot som sluker alt? (Lirhus, 2022, s. 205).

Daniels rusproblematikk gjør også at han virker ustabil og usikker, og dette gjør at leseren i noen tilfeller kan tvile på hans dømmekraft. Man kan til tider stille seg kritisk til om han er i stand til å ta egne fornuftige valg med de dårlige risikovurderingene han ved flere tilfeller tar. Han kjører blant annet i beruset tilstand ved flere tilfeller, og setter dermed både seg selv og andre i en farlig situasjon:

Tilbake i Moss skrenser jeg inn på Esso og kjøper melk og brød, ansiktet ligger utenfor fjeset, jeg er utenfor meg selv, ennå har jeg ikke vondt i hodet, det er for tidlig, alkoholen brenner fortsatt (Lirhus, 2022, s. 53).

Samtidig er det gjennom disse episodene hvor han ikke har kontroll, at vi forstår hvor alvorlig rusproblemet hans faktisk er. Også måten de andre karakterene forholder seg til han, bidrar til å svekke påliteligheten hans. Dette kommer nok tydeligst frem i relasjonen han har til Martin, blant annet gjennom de mange avvisningene som skjer gjennom boken, og Martins til tider kritiske blikk mot han: «Jeg liker deg, stort sett liker jeg deg, fortsetter Martin, men jeg liker ikke å få skylden for alt som er kjipt med oss» (Lirhus, 2022, s. 142). Også gjennom kommunikasjonen mellom han og den eldste sønnen Kai, hvor han til tider kan fremstå som noe uforutsigbar og umoden svekkes vår tillit til ham som karakter, slik som det følgende eksempelet viser:

Gi faen, sier jeg og holder henne vekk fra vannspruten. Gi meg vannpistolen, legger jeg til i et ekkelt toneleie. Kai ser skamfullt ned i vannet. Gi meg pistolen, gjentar jeg litt mildere (Lirhus, 2022, s. 137).

Måten han speiles gjennom de andre karakterene slik som i det foregående eksempelet viser at han strever med de nære relasjonene han har, da hovedsakelig på grunn av sin rusproblematikk, men hans bevissthet rundt dette gjør at vår sympati med han som karakter allikevel i noen grad styrkes. Jeg vil med dette understreke at selv om han oppleves som noe upålitelig som familiemann, svekkes ikke tillitten til han som forteller. Bokens narratologi og synsvinkel er nå etablert, og jeg kommer nå til å bevege meg over i motivanalysen og analysekapittelet som tar for seg vannelementet.

3 Vann

Vannet er et sentralt motiv i Agnar Lirhus' bok *Dragen*. Blant annet er havet noe av det første leseren møter i det de plukker opp romanen. Jeg tenker derfor at det er naturlig å starte analysen med å ta for seg bokens forside. På forsiden er det fotografi av et tilsynelatende vindstille, blått hav uten bølger, med slake fjelltopper bak i horisonten. Fra et rødbrunt svaberg skuer vi ut på en blå og skyfri himmel, og sola gjør at det ser ut som at havet glitrer. Nesten hele bildet består av ulike nyanser av blått: blått hav, blå himmel og blå fjell, da kun med unntak av det rødbrune svaberget. De ulike naturelementene luft, jord og vann flyter inn i hverandre. Man kan snu bildet på hodet, og det vil være vanskelig å vite hva som er opp og ned på verden, særlig siden havet glitrer slik som stjerner på himmelen gjør.

Til venstre, i sorte, store blokkbokstaver står bokens tittel skrevet vertikalt, og det ser ut som at blekket flyter utover. Bokstavene på forsiden er store, mørke og tilsynelatende solide, men deler av bokstavene mangler eller er falmede. Dette kan illustrere at selv det mest stabile også kan gå i oppløsning. De flytende bokstavene gjør også at boken ser slitt og litt herjet ut, og dette kan kobles opp mot bokens tematikk rus, fordi rus kan gjøre livet slitsomt og krevende. Ved å plassere skriften vertikalt skapes det en illusjon av noe som enten er på vei opp, eller noe som er på vei ned. Her kan dragen være et eksempel på noe Daniel forsøker å få opp. Hans kjærlighetsrelasjon til Martin, samt Henriettes helse, kan være eksempler på det som er på vei nedover. Også ved å skrive bokens tittel vertikalt kan dette også tolkes som at det er noe som ikke er helt i vater.

Bokstavene på forsiden er svarte og uskarpe i konturene, og kan minne om skygger som treffer vannflaten. Når en drage svever danner den en mørk skygge på motsatt side av der lyset treffer. Når Daniel kiter vil altså dragen kaste en skygge på vannoverflaten, og på denne måten blir elementene luft og vann forent. «Kiten er en skygge over meg, jeg gulper saltvann og snurrer» (Lirhus, 2022, s. 66). En skygge er noe som aldri forsvinner, men som følger med en i alle livets situasjoner. Kiten som kaster skygge over Daniel når han er ute på vannet, kan her kobles opp mot alkoholen som kaster en skygge over tilværelsen og gjør livet hans mørkere, men ulikt en skygge er rusavhengigheten noe som er mulig å velge bort fra livet. Metaforisk sett kan skyggen fra kiten symbolisere skyggesidene i Daniels liv, som blant annet innbefatter alkoholbruken hans.

Det skapes en kontrast mellom forsidebildet og bokens tittel fordi det tilsynelatende er vindstille på bildet, men for å få en drage opp i luften er man avhengig av vind. Drager er fabeldyr som ofte har evnen til å kunne sprute ild, og det står i skarp kontrast til vannet som slukker ild. Det er ikke før vi kommer litt ut i boken at vi forstår at det er dragen som brukes til sporten kiting som tittelen nok henviser til. Men andre tolkninger er også mulige. Henriette har en tatovering på halsen av en flamme, og den kan også kobles opp mot bokens tittel: «Henriette med den blå blekkflammen langs halsen» (Lirhus, 2022, s. 69). Her er det mulig å trekke paralleller til Gro Dahles bok med samme navn, *Dragen*, hvor morsfiguren fremstilles som en uforutsigbar og skremmende drage som gjør datteren Eline både usikker og redd (Dahle, 2018). Tittelen kan med andre ord tolkes på flere måter, både gjennom dragen som brukes i kiting, men også være forbundet med Henriette selv.

Rundt forsidebildet og bokens tittel er det en hvit ramme som gjør at forsiden virker mer luftig, i tillegg til at det skapes en illusjon om at den som ser på bildet befinner seg på innsiden av et hus, og kikker ut mot havet gjennom et vindu. Havet blir i flere sammenhenger observert gjennom et vindu i løpet av fortellingen, for Daniel dagdrømmer om å gjøre nettopp dette:

Jeg ser for meg å sitte bak vinduene med det endeløse havet utenfor, en verden så og si vasket bort av havdis, øyenes runde former, blånene når mørket senker seg om kvelden, blått og mørkere blått (Lirhus, 2022, s. 157).

Også Henriettes far sitter stort sett i lenestolen sin, og titter ut på havet gjennom vinduet: «Sånn satt faren til Henriette når jeg var på besøk: i den dype lenestolen, vendt mot vinduet, og glante utover sjøen nedenfor blokka» (Lirhus, 2022, s. 9). Bokens hovedkarakter Daniel sliter med å leve et A4-liv som trebarnsfar med fast jobb som lærer, hovedsakelig på grunn av sin rusproblematikk. Ved at han ikke klarer å leve innenfor de rammene som forventes av han kan den hvite rammen symbolisere det livet han etterstreber, som en upåvirket og rusfri trebarnsfar innenfor de faste rammene som jobb, hus og kjæreste skaper.

3.1 Naturens bevegelser

Gjennom anvendelse av elementteorien til Bachelard vil jeg nå peke på ulike eksempler hvor rusen kommer til uttrykk gjennom vannelementet. Bachelard var opptatt av selve materien i det som tolkes, og jeg tenker derfor å starte med å ta for meg vannets bevegelse og form, og

måten dette brukes for å beskrive Daniels opplevelse av perioder som er utfordrende for ham. Det kommer nemlig frem at Daniel har hatt det ekstra vanskelig i flere perioder, både i tiden før han ble far og i perioden rett før han møtte Martin, og dette henger sammen med at han forsøkte å holde seg unna alkohol: «De korte depresjonene var det bare å glemme, de gled gjennom kroppen som bølger i havet, jevne strømdrag, naturkreftenes uunngåelige, men mektige bevegelser» (Lirhus, 2022, s. 206).

Periodene hvor han forsøker å bli rusfri og blir deprimert sammenliknes her med havet, og vannets kontinuerlige og ukontrollerbare bevegelser brukes her som en metafor på hans manglende evne til å ta kontroll over eget følelsesliv når disse periodene inntreffer. Kittang og Aarseth skriver at havets evigvarende dynamikk kan oppfattes som et kaos som må samles og temmes (2001, s. 222), og nettopp dette metaforiske bildet kan være relevant å trekke inn i dette tilfellet. For vannets ukontrollerbare krefter er til tider overveldende, i tillegg til at den tar tyngde vekk fra den som oppholder seg i det ved å gjøre det vektløst. Derfor kan vannet her være en metafor på nummenheten og kaoset som Daniel kjente på i sine mørke stunder, i tillegg til at vannets ukontrollerbare egenskaper kan vise til hans utfordringer med å håndtere egne følelser. Han beskriver også naturkreftene som uunngåelige og mektige, hvilket kan kobles opp mot hans rusproblematikk fordi han er nødt til å gå gjennom en avrusningsprosess for å få livet på rett kjøl, og han må hente frem sine indre krefter for å greie dette. Ved å trekke slike paralleller mellom havet og seg selv blir Daniel og vannelementet her bundet sammen.

Daniel lever et liv hvor han hele tiden blir trukket mellom de ulike elementene, da særlig mellom ild og vann som begge kan være symboler på alkoholisme og beruselse, og mot jord, som er det mest forutsigbare og stabile elementet. Elementenes bevegelse og stofflige egenskaper utgjør stor del av billedspråket i boken, og i følgende utdrag blir disse kjennetegnene ved elementene brukt om hverandre, og blandet sammen slik at elementene går i ett med hverandre:

[...] havet utenfor er blikkstilte og glatt som olje, seilbåtene dupper forbi som barkebåter ute på storhavet, himmelen er uendelig stor og blå over verden, og ingenting stopper jordas ferd gjennom universet, alt er mulig, alt, kroppen er ikke bare en felle for fri energi, livet ikke kun en mekanisme for å fange kraft (Lirhus, 2022, s. 52).

Olje er et stoff som hentes opp fra berggrunnen, og ved å anvende dette begrepet for å beskrive havet skapes det en sammenkobling mellom vann- og jordelementet. Også elementenes bevegelsesmønstre kan trekkes inn. Havet er et element i konstant bevegelse, og her blir det skildret som blikkstilte, hvilket er en egenskap som kan forbindes med det stillestående jordelementet. Skogsmotivet blir trukket inn ved at seilbåtene likner barkebåter, og slik blir både jorden og vannet forent ved at egenskaper ved jordelementet anvendes for å beskrive fenomener og særtrekk knyttet til vannet. Her betrakter fortelleren elementene på avstand, og ved å ha dette overordnede perspektivet ser han hvordan elementene utfyller hverandre, og at alt er en del av en større sammenheng.

3.2 Speiling

Vann er det eneste av elementene som på grunn av sin glatte og blanke overflate kan avspeile sine omgivelser. Implisitt i dette ligger det faktum at vi kan speile oss i dette elementet, og denne reflekterende egenskapen som vannet besitter kan kobles opp mot temaer som selvbevissthet, selvrefleksjon og utvikling. Dette er relevant dersom det kobles opp mot Daniels indre reise gjennom boken, og hans underliggende viten om at han er nødt til å endre sine alkoholvaner for å kunne beholde sine nærmeste i livet sitt.

I det følgende eksempelet befinner Daniel og familien seg på ferie i Berlin, og under oppholdet må Daniel ved flere tilfeller undertrykke sitt begjær etter å drikke. I denne sammenheng begynner han å reflektere rundt sitt eget forhold til alkohol, og kommer opp med argumenter som veier for og i mot hans konsumering av rusmidlet. Et av argumentene som taler for at han kan fortsette å drikke dreier seg om hans oppfattelse av at alkohol har gitt ham noen av de beste minnene i livet, og i denne forbindelse blir følelsen av beruselse beskrevet som å dirre likt et stjernehav: «Voksenfylla, da følelsene får blomstre fritt: Å hive seg ut i raseri og lykke, dirre som et skjelvende stjernehav uten fornuft» (Lirhus, 2022, s. 132).

Ved å kombinere flere ulike metaforer forklarer han her den befriende følelsen han får av å drikke. Ved å beskrive stjernehavet som skjelvende skapes det en illusjon av at stjernene beveger seg i de samme dirrende bevegelsesmønstre som havet, selv om det egentlig er jordkloden som er i bevegelse, og ikke stjernene. Denne verdensoppfatningen illustrerer hvor forskrudd hans verden blir når han drikker, og dermed mister sin evne til å tenke fornuftig.

Ved å trekke inn verdensrommet og havet som begge er overveldende vidstrakte kan dette illustrere følelsen av å gi slipp på forpliktelser, da deres omfang kan skape en følelse av å være liten og ubetydelig i den store sammenheng. Han anvender uttrykket «voksenfylla» og implisitt i dette kan det ligge en form for ansvarsfraskrivelse, siden selvkontroll er noe som er forventet av voksne mennesker, men noe som forsvinner i det promillen blir for høy. Det vekkes også tanker om at fylla er noe man ble ferdig med som ung, men at Daniel har tatt dette med seg inn i voksenlivet, som ikke er akseptert av omgivelsene, hvilket han er klar over siden at han ikke bare kaller det for «fylla».

Denne illusjonen av endeløs lykkefølelse, og dette filteret verden får av å være beruset, er noe han gir uttrykk for at er viktig for ham. Han trekker det langt ved å tenke at det å være beruset i seg selv, er en grunn til at han vil leve, og han understreker det ved å gjenta påstanden to ganger for seg selv:

Fylla er ikke kun for øyeblikket, fulle sommernetter har evighetens slør, rusen etser seg fast, månen, skyene, det isblanke havet, det blir en del av hjernens vendekretser, noe å leve for- ja, noe å leve for faktisk (Lirhus, 2022, s. 132).

Her beskriver han den bekymringsløse tilstanden han havner i når han konsumerer alkohol, og kobler den opp mot havet og himmelen. Han gjør dette ved å trekke koblingene i hjernen, og alle minnene og opplevelsene han har fått i beruset tilstand, med omgivelsene rundt seg, og med dette blir hele hans verden et bilde på den euforien han kjenner på når han drikker. Dette fører oss over i det som foregår i tankene til Daniel når han kjenner på rusrelaterte følelser, slik som abstinens og hvordan selve beruselsen oppleves. Dette kommer tydelig frem gjennom ildelementet som er det vi nå skal bevege oss over i.

4 Ild

I følge Symbolleksikon er ild et tilsynelatende levende element som både kan fortære, varme og lyse, og som kan volde smerte (Biedermann, 1992, s. 189). Ildens lysende og varmende egenskaper er også naturlig å trekke inn, da dette er egenskaper som skiller ilden fra de andre elementene. Ild kan altså vekke ulike assosiasjoner hos leseren, og den som leser trekker disse inn i forståelsen og tolkningen av teksten, akkurat slik Bachelard var opptatt av i sine analyser (Bachelard & Bundgård, 1996, s. 10).

4.1 Bålet

Bålet er et av de gjennomgående ildmotivene i *Dragen*. I det følgende utdraget er det ilden som lyskilde jeg ønsker å rette fokus mot, da det her eksperimenteres med elementene ild og vann som substans og form. Ild er det eneste av elementene som har evnen til å kunne lyse, hvilket gjør at det som lyser ofte kan kobles opp mot ildelementet. Jeg skal nå bevege meg inn i noen utvalgte segmenter hvor fortelleren står utenfor elementene, og har et betraktende perspektiv på dem. I det følgende utdraget er Daniel på båttur med sønnene sine, og blir vekket midt på natten av bråk inne i fra land:

Plutselig hører jeg et vilt rop og spretter opp [...] Teltgjestene har fyrt opp bål i fjæra. I dråper av lommelyktlys går svære karer løs på trærne med machetelignende kniver, de hogger løs ved som de verste barbarer, som et offerritual, steinaldermennesker med flintøkser og lysende iPhoneer i nevene (Lirhus, 2022, s. 214).

Lys har ingen bestemt form. Det utfolder seg og formes etter de omgivelsene det blir kastet lys over. I denne sammenheng blir lyset plassert inn i en form som vanligvis assosieres med vannet ved at Daniel beskriver det som dråpeformet. Dermed bindes materien lys sammen med vannets form gjennom jegets oppfattelse av verden, og på den måten knyttes de to elementene sammen og blir ett.

De festende teltgjestene blir her sammenlignet med steinaldermennesker, og det skapes således en sterk kontrast gjennom å kombinere en høyteknologisk mobiltelefon med det urgamle redskapet flintøks i samme setning. Teltgjestene anvender iPhoneer som lyskilde, og kaster lys over naturen i den mørke natten, og slik dannes det et bilde av at de har greid å

temme lysets kilde, ilden, ved å tvinge energien inn i former som passer dem, og råde over den.

Det rettes også en kritikk mot måten mennesker forvalter naturen på i dette eksempelet. Menneskeheten blir her sett under ett, ved at urmennesket og nåtidens menneske blir forbundet gjennom verktøyene fra de ulike tidsaldrene som de bærer i hendene. På den måten skapes det her et inntrykk av at menneskeheten til alle tider har utnyttet naturressursene på egne premisser, uten å rette noen tanker mot naturens fremtid. Det ligger et alvor i dette metaforiske bildet som Daniel skaper, men også en form for ironi. Ved å sammenlikne noe så hverdagslig som festglade mennesker med iPhoneer i hendene med urmennesker som hogger med flintøkser, skapes det her så store kontraster, at pompøsiteten i Daniels forestillingsevne nesten kan fremstå som latterlig. Det ligger også en ironi i at han sammenlikner berusede folk med barbariske og primitive steinaldermennesker, fordi han selv ruser seg, og dermed indirekte kaller seg selv det samme.

Bålet dukker opp som motiv igjen, både i konkret forstand slik som i det foregående eksempelet, men også gjennom karakterenes metaforiske språk, slik som her:

Henriette sa: Og himmelen var rød som et bål, ja, et bål. Henriette sa: Jeg fikk følelsen av at himmelen brant, den bevegde seg som flammer, og flammene kom mot meg.

Henriette sa: Jeg begynte å bli virkelig redd, likevel turte jeg ikke å si noe (Lirhus, 2022, s. 144).

I det ovennevnte eksempelet anvender Henriette bålmotivet for å beskrive følelsen av redsel. Det vokste frem en frykt i henne under en fisketur med faren, hvor faren var fraværende og vanskelig å få kontakt med: «Henriette sa: Jeg lente meg frem for å få kontakt med ham, men han stirret som forhekset på sjøen» (Lirhus, 2022, s. 144). Det er i sammenheng med dette at hun beskriver himmelen som flammende og rød som et bål.

Følelsene hennes i denne situasjonen blir skildret ved å bruke bål- og flammemotivet, og egenskaper slik som det ukontrollerbare, fortærende og voldsomme ved ilden kan være relevant å trekke inn i forståelsen av Henriettes indre liv i dette tilfellet. Henriette har en flammetatovering som styrker parallellene mellom hennes ytre og en ildsprutende drage. Gjennom dette eksempelet blir også hennes indre koblet opp mot dette vesenet, ved å anvende flammemotivet som et uttrykk for redsel. Drager forbindes med kraft og styrke, og kan

symbolisere noe vilt og kaotisk som er nødt til å overvinnes (Biedermann, 1996, s. 73). I denne sammenheng kan den flammende himmelen symbolisere Henriettes negative tankemønstre og rusavhengighet som bryter henne ned, og for å overvinne dette må hun finne den iboende kraften i seg selv.

Ildens bevegelse og form utgjør også en del av billedspråket i boken, og her igjen anvendes elementet for å beskrive en følelse som hovedkarakteren kjenner på. Slik som Henriette, anvender også Daniel ildelementet for å skildre sin rusproblematikk. I det følgende eksempelet er han på hyttetur med familien sin. Etter å ha holdt seg nykter over en periode, er alkohol det eneste han klarer å tenke på. Her ligger han i sengen sin og reflekterer over sin egen tilværelse, samtidig som at han forsvinner inn og ut av søvnen:

Jeg synes jeg hører mumling, prat og latter, men er ikke sikker, ingenting er klart avgrenset i den varme natta, det foregår en slags diffusjon, en utveksling, hvor huden ikke lenger har den klare karakteren den pleier å ha, det stiger opp en slags røyk fra meg, en røyk uten lukt, jeg ligger i senga som restene av et bål, i min egen avgass, jeg blander meg med omgivelsene og forandrer dem, men også jeg blir forandret, slik at alt er annerledes og det samme samtidig, og det jeg drømmer om, det er å slippe å være *meg* (Lirhus, 2022, s. 166-167).

Her kommer ildelementets materielle dimensjon til uttrykk i fremstillingen av røykens substans som noe subtilt og abstrakt, og dens bevegelser og form gjennom avgassene som stiger opp og går i ett med omgivelsene. I dette bål-motivet kommer omfanget av Daniels rusavhengighet til uttrykk gjennom å trekke paralleller mellom et bål og abstinensene han kjenner på. Han trekker linjer mellom hud og røyk som substanser, og sammenlikner dermed røykens diffuse egenskaper med kroppen, som er helt konkret og håndfast. Daniel beskriver det som at kroppen og omgivelsene går i ett med hverandre, og at de begge er av en ubestemmelig slørete karakter slik som røyk. Røyken som stiger opp fra han kan tyde på at han kjenner seg svak og nedbrent, slik som et bål som er i ferd med å slukne, og at abstinensene er så uutholdelige at han ønsker å slippe og være seg selv. Dette tydeliggjør han ved å sammenlikne seg selv med noe som forsvinner i luften, røyk. Dermed smelter hovedkarakteren og ildelementet sammen, og blir i ett med hverandre.

Både Henriette og Daniel knytter sin rusproblematikk opp mot bål-motivet, men i motsetning til Henriette, som anser tilværelsen som så krevende at hun ønsker at verden skal brenne opp, gir Daniel heller tydelig uttrykk for at han ønsker en forandring, men at dette er utfordrende for han å få til. Han bruker derfor bålet som motiv for å illustrere sin tilstand i avrusningsprosessen, som er svært krevende, men han gir samtidig uttrykk for at han ønsker å bli nykter slik at han er i stand til å være der for barna sine: «Tenk om jeg kunne le når barna ler, smile når Martin smiler, drømmer jeg» (Lirhus, 2022, s. 167). Dermed kan de nevnte eksempler med bål illustrere to ulike stadier i rusforløpet, hvor Henriette har kommet inn i et dypere stadium som det er vanskeligere å finne en vei ut av, men for Daniel virker veien kortere.

4.2 Verden i flammer

I flere tilfeller brukes himmelens farger som en metafor på ild, slik som i det følgende eksempelet, hvor Henriette titter opp på himmelen, og fortvilelsen hennes speiles i den:

Ville flammer åt seg gjennom skyene, rosa, røde, oransje og *intenst* gule flammer, verden brant opp i et voldsomt jafs, og jeg forsto at det var dette jeg hadde ønsket meg hele tiden, det jeg aller helst ønsket meg, var at verden skulle brenne som avis-papir, bare flerre opp og bli borte (Lirhus, 2022, s. 144).

I dette sitatet er det ingenting som brenner i bokstavelig forstand, men himmelens fargeprakt oppleves som så voldsom at Henriette trekker inn ildeelementet for å beskrive det hun ser. Flammemotivet blir først beskrevet gjennom himmelens skyer og fargepalett, før også resten av verden blir trukket inn i samme motiv. Her kommer hennes desperasjon til uttrykk ved at hun ønsker at hele verden skal brenne opp som avis-papir og forsvinne. Det konkrete synsinntrykket av himmelen glir her over i et metaforisk bilde av hennes opplevelse av tilværelsen som rusavhengig. Hun lever et utfordrende og kaotisk liv, og i dette utdraget kommer det frem at hun aller helst ønsker å forsvinne fra verden. Dette kan tyde på at livet hun lever tærer på henne eller at det er noe i livet hennes som bryter henne ned.

Det er her nærliggende å koble den lite tilstedeværende faren opp mot det Henriette synes er vanskelig, fordi denne opplevelsen skjer i sammenheng med fisketuren hun og faren var på. På denne turen er faren så fraværende og tankeløs at han kun har tatt med mat og drikke til seg selv, og ikke til Henriette. Det kommer også frem gjennom boken at faren alltid har vært

slik, og at han stort sett sitter i lenestolen sin og stirrer ut gjennom vinduet og ned på fjorden. Dermed kan rusen være et middel hun anvender for å få en pause fra alt dette vanskelige, og forsvinne fra virkeligheten. Denne opplevelsen er illustrerende for hvor kompleks og vanskelig rusavhengighet er, da en mor her gir uttrykk for at hun aller helst ønsker å forsvinne fra verden, selv om hun har tre barn som trenger henne. Dette viser at rusen gjør deg så syk at du velger den fremfor barna dine.

Et annet eksempel hvor det rettes fokus mot ildens egenskaper for å beskrive følelser, er følgende: «Jeg orket ikke høre mer, for det stakk og brant i brystet mitt. Jeg var det motsatte av hard og kald, jeg stod i flammer, jeg snørret og skalv» (Lirhus, 2022, s. 259). Daniel anvender her ildens egenskaper for å beskrive sinnet han kjenner på når Henriette gang på gang velger rusen over familien sin, og han ikke lenger tror på henne de gangene hun sier at hun endelig har fått orden på livet sitt. Her er det et særlig fokus på temperatur, og måten den beskriver en sinnsstemning. Ilden representerer her motsatsen til det harde og kalde, altså det varme og skjøre. Kontrasten som her oppstår ved at han på innsiden brenner, men på utsiden skjelver som om han fryser, illustrerer omfanget av hans bekymring over Henriettes rusmisbruk, da han ikke bare reagerer emosjonelt, men også får en fysisk reaksjon. Det er når Henriette får orden på livet at han mister kontrollen over sitt liv, og han beskriver denne opprivende følelsen som å stå i flammer. I eksempelet jeg har trukket frem er det altså elementenes substans og stoffets egenskaper som er i fokus, og hvordan disse kan skildre karakterenes indre liv.

Ildelementet kommer til uttrykk på flere ulike nivåer i boken, og ulike sanser involveres i møtet mellom mennesket og elementene, deriblant smakssansen. I følgende eksempel beskriver Daniel hvordan depresjon og abstinenser etter alkohol smaker som aske.

Jeg kom frem til tre langvarige og dype depresjoner, jeg kan fortsatt kjenne smaken av dem på tunga, basisk som aske, men med et voldsomt sug etter øl, vin, sprit, drinker, trangen etter å bryte gjennom osteklokka i tolvtida på bar (Lirhus, 2022, s. 206-207).

Her anvendes askemotivet som en metafor på Daniels alkoholmisbruk, og følelsen av å være fyllesyk. Ved å forestille seg hvordan det må kjennes å ha dette tørre og forbrente stoffet på tungen skapes det en forbindelse mellom karakterens følelsesliv og ildelementet.

Også opplevelsen av å være rusavhengig forsøker han å skildre fra et mer overordnet og objektivt perspektiv ved å ta i bruk ildmetaforer «Mens en maskin ikke bryr seg, vil junkiene

heller brenne opp verden enn å gå tomme for dop, heller legge jorda øde» (Lirhus, 2022, s. 270). Her beskriver han hvordan behovet og jakten etter dop overskygger alt annet for rusavhengige, og at avhengigheten er så altoppslukende at ingenting annet betyr noe. Jorden kan like så godt brenne ned rundt dem dersom de ikke får ruset seg. Det er nettopp jorden som element jeg nå skal bevege meg videre til i analysen. Jeg har gjennom kapitlet “Ild” vist hvordan følelser knyttet til rusen kommer til uttrykk, og kommer i det følgende kapitlet til å rette et fokus mot det som kan motivere Daniel til å slutte med rusen. Jordelementet kommer altså i hovedsak til å representere balansen og stabiliteten som Daniel etterstreber, og det som kan regnes for å være fundamentet i hans liv.

5 Jord

Jorden som element forbindes gjerne med det trygge og kjente, kanskje fordi jord er det av de fire elementene som vi lever livene våre på, i tillegg til at planeten vår går under samme navn. Jord kan dermed symbolisere det som er stabilt, da det er selve fundamentet i livene våre i bokstavelig forstand. Men jorden anvendes også som en metafor på kaoset og mørke som Daniel kjenner på i forbindelse med rus.

5.1 Avgrunnen

Det er flere tilfeller hvor Daniels følelsesliv i forbindelse med rus kommer til uttrykk gjennom jordelementet. I følgende utdrag har Daniel en *bad trip* og anvender et jordhull som motiv for å skildre hvordan det oppleves for han å hallusinere:

De mørke periodene, de går tross alt over, de gjør jo det, men det føles ikke sånn når jeg er der, i en jævla dyrefelle, et hull i bakken, grunnen forsvinner under føttene, og noen ganger er det pigger der, jævla masochistiske pigger, og jeg krafser vilt mot veggen, prøver å komme opp, men jorda bare raser ut, jeg har ikke en sjanse, jeg kommer ikke opp, ikke før jeg plutselig er oppe, og ikke bare oppe, jeg letter og svever opp mellom de grønne trærne, opp i det klare lyset, et florlett skinn, striper av blått, med lilla og rosa speilinger på skogssjøene, brutt av stripeskyer (Lirhus, 2022, s. 205).

Gjennom Daniels hallusinasjoner får vi her skildret hvordan han opplever episodene i beruselse hvor det bikker over for han, og dette oppleves som å falle ned i et avgrunnshull hvor jordveggene raser ned over han, uten at han har mulighet til å komme seg ut. Han anvender egenskaper ved jorden som substans for å illustrere hvor lite kontroll han har i de periodene han drikker mye, og hvordan jorden slik kan representere mørke og avgrunn. Egenskapene ved jorden som trekkes frem er de som kan regnes for å være ustabile, fordi det metaforiske bildet han skaper spiller på jordens evne til å gå i oppløsning. Her anvendes altså jordmotivet for å beskrive rus, og dette viser at jorden også kan brukes for å illustrere det kaotiske, og ikke bare det stabile og avbalanserte. Her trekkes også luftelementet inn for å beskrive de brå og enorme svingningene som rusen fører med seg. Han kan gå fra dype daler til å sveve blant skyene på bare et øyeblikk, og tidspunktet disse inntreffer kan han ikke styre

over selv. Det er rusen som styrer over han og ikke omvendt, og det er den som regjerer over hans plutselige skiftninger i sinnsstemning. Rusen kan enten trekke han langt ned i et avgrunnshull, eller den kan gjøre at han kjenner seg lett til sinns. Han føler seg da florlett og lys, så lett at det er som å sveve. Vannelementet inkorporeres ved at den gode følelsen speiler seg i sjøene han flyr forbi. Assosiasjoner til ildelementet vekkes gjennom det han skildrer som et klart lys, og dermed forenes alle elementene her.

I dette tilfellet blir Bachelard sitt skille mellom natt- og dagdrøm vanskelig å opprettholde, fordi Daniel her ikke er mentalt tilstede, men befinner seg i en imaginær verden skapt av rusen, samtidig som at han ikke er i sovende tilstand. Bachelard avgjorde dette skillet gjennom karakterens bevissthet, hvor de natlige drømmer defineres ved at jeget styres av det underbevisste, og dermed ikke har kontroll (Vige, 1966, s. 203). Daniel befinner seg her i en våken og beruset tilstand, hvor han til tross for sin våkenhet ikke har kontroll over hallusinasjonene. På den måten befinner han seg på et sted utenfor seg selv, men besitter en grad av bevissthet fordi han kan fortelle om det han hallusinerte i ettertid. Slik blir disse hallusinasjonene en del av Daniels våkne drømmeliv, til tross for at han ikke er ved sin fulle bevissthet.

I følgende utdrag er Daniel ved bevissthet, og kjører bil i sterkt beruset tilstand. Underveis i kjøringen trekker han linjer mellom jordelementet og sitt eget sinn ved å sammenlikne jordkloden med sitt eget hode:

[...] asfalten er dekket av slaps, byen er fanget i et dystert jordmørke, virvlende skyer og snøfiller, jorda gløder av kraft, omvendt av hjernen min, hvor kraniet er selve dysterhetens apostel, en av de sorte rytterne, og vokter over humøret mitt dag og natt (Lirhus, 2022, s. 48).

Han definerer værforholdene som dystre og uoversiktlige, hvilket gjør at omgivelsene rundt han speiler hans nedstemte sinnsstemning i dette øyeblikket. Begrepet jordmørke brukes for å beskrive forhold med dårlig sikt og lysforhold, hvilket gjør det utfordrende å se bakkens konturer. Under slike forhold glir himmelen og bakken inn i hverandre, fordi lysforholdene gjør at alt går i ett. Dermed møtes alle de fire elementene her, ved at Daniel tillegger jorden glødende egenskaper som forbindes med ild, samtidig som at snøfiller virvler i luften, og danner en våt sørpe når de treffer jorden. Dette kan illustrere hvordan jordens mørke fargetoner kan vekke dystre assosiasjoner, til tross for at jordtoner også har noe varmt og

håpefullt ved seg fordi det er i jorden livet oppstår. For å komme seg ut av det dårlige mønsteret han er i, hvor han gjennom hallusinasjoner havner i det han beskriver som avgrunnshull, og for å unngå å ta dårlige valg, slik som å fyllekjøre, er han avhengig av å finne en balanse i livet.

5.2 Fundamentet

Jordelementet blir ved flere tilfeller forbundet med nettopp liv. Røtter er et begrep som kan knyttes opp mot jordelementet, og siden røtter er den delen av planten som hovedsakelig sørger for at planter får den næringen de trenger, vil det her være naturlig å trekke inn liv som symbolsk betydning. På den måten kan også temaer slik som fruktbarhet og frodighet forbindes med jordelementet, og dermed også foreldreskap (Biedermann, 1992, s. 197-198). Røtter med alle sine forgreninger kan minne om blodårer, og dette kan vekke assosiasjoner til blodsband og slektskap. Dette kommer frem i det følgende utdraget hvor den eldste sønnen Kai kommer til verden:

Henriette klemte så hun kom til å eksplodere, fryktet jeg, for blodårene bulde i panna hennes. Og så var han der, jordmora løftet ham opp, festet til en jordblå streng, omsluttet av en urhinne, tenkte jeg brått, magisk og høyst fysisk (Lirhus, 2022, s. 60).

Her brukes jordmotivet for å illustrere en viktig hendelse i Henriette og Daniels liv, fødselen til sønnen Kai. Koblingen mellom jordelementet og liv blir ekstra tydelig her fordi personen som bistår ved fødselen, og tar i mot barnet kalles for jordmor. Ordet jordmors opprinnelse er omdiskutert, men ifølge språkrådet kommer det av at fødsler tidligere foregikk på jordgulv, og at jordmødrene løftet barnet opp fra jorden og til moren (Språkrådet, 2021). Ordet kan også stamme fra norrønt jóð som betyr nyfødt barn eller avkom (NAOB, jordmor, 2023). Uavhengig av ordets opphav er jordmødres fremste oppgave å sørge for at barnet kommer seg trygt ut av mors mage, og ut til livet som venter dem her på jorden.

I utdraget blir den livsavgjørende strengen som knytter mor og barn sammen beskrevet som jordblå, og dette styrker den symbolske forbindelsen mellom jord og liv. Det er også noe kontrastfylt ved kombinasjonen av den kalde fargen blå og jord som forbindes med det varme og lune. Samtidig kan jordblå være beskrivende dersom jordkloden betraktes fra verdensrommet, fordi den store andelen hav som dekker den, og den omsluttende atmosfæren gjør blått til jordens regjerende farge. Daniel kaller fosterhinnen for en “urhinne”, og med

dette vekkes det assosiasjoner til noe som har eksistert helt siden opprinnelsen. Jorden har en atmosfære som fungerer som en beskyttende hinne som omslutter den, og slik trekkes det her paralleller mellom jorden og fosterhinnen. Dersom vi ser urhinnen og den jordblå strengen i lys av hverandre kan det her virke som at barnet er en metafor på selve jorda.

Utdraget beskriver Daniels tanker under fødselen av sin førstefødte sønn, og gjennom metaforen som her dannes, ligger implisitt tanken om at et barn er selve meningen med livet til sine foreldre. Det er denne forståelsen av livet som Daniel prøver å finne tilbake til, da hans eksistens og tankevirksomhet i stor grad dreier seg om rus gjennom romanen. Men selv om han strever med å bli rusfri har han et inderlig og underliggende ønske om å slutte med rusen, særlig for barnas skyld, siden det er de som gir livet hans mening.

Jordelementet kommer til uttrykk gjennom flere ulike nivåer i boken, og i det følgende eksempelet dukker hinnemotivet opp igjen, slik det også gjorde i det ovenstående eksempelet. Dette kan styrke assosiasjonene til liv og de kroppslige forbindelsene til begrepet hinne. På innsiden av fosterhinnen befinner barnet seg, og på innsiden av hinnen som han i dette utdraget sammenlikner jordkloden med, befinner vår eksistens seg. I utdraget hører Daniel lyder, og når han går ut i natten for å finne lydkilden blir han oppmerksom på sine omgivelser:

Plankene er kalde og fuktige, gresset i bakhagen glitrer som tusener av stjerner, som om det faktisk er sånn at jorda bare er en tynn membran, et overgangsfenomen, en hinne mellom forskjellige himler, og da jeg trækker ut på gresset, er det som å gå på vannet, under meg føles det uendelig dypt (Lirhus, 2022, s. 199).

Her omtaler han jorden som et overgangsfenomen, som at planeten kun er en mellomstasjon i overgangen til noe annet. Også jordas substansielle og håndgripelige egenskaper kommer til uttrykk ved at den omtales som en hinne som enten kan virke avgrensende eller beskyttende, mens de andre elementene i større grad flyter fritt. Han reflekterer rundt hva jorden egentlig består av, og knytter alle elementene sammen ved at jorden, vannet og himmelen går i ett med hverandre. Han sammenlikner dråpene i gresset med stjernehimmelen, slik at i det øyeblikket han trår ut i det, er det som at han går rundt blant stjernene i universet. Han kobler også jord- og vannelementet sammen ved å sammenligne følelsen av å trå i det våte gresset med å gå på vann. Han har en kroppslig nærhet og bevissthet til elementene, samtidig som at de betraktes på avstand, og ved å gjøre dette glir de inn i hverandre, og gjør dem vanskelige å skille fra

hverandre. Han reflekterer rundt fenomener og egenskaper ved jordkloden, og ved å gjøre dette får Daniel her et perspektiv på verden som bikker over i det eksistensielle.

Nettopp slike eksistensielle betraktninger hos han er gjennomgående i romanen, da han forsøker å få livet sitt på rett kjøl, og er nødt til å minne seg selv på hva det er som gjør livet hans meningsfullt, og her dukker grunnleggende behov slik som trygghet og stabilitet opp. Dette rokkes det ved gjennom bokens gang ved at Henriettes ustabile livssituasjon gjør at hun mister omsorgen for barna, og fordi dette også er en frykt hos Daniel, siden han kan risikerer det samme med å fortsette med sitt misbruk. I tillegg blir hans relasjon til Martin påvirket av misbruket som han iherdig forsøker å skjule, og jeg vil nå ta for meg et eksempel som illustrerer avstanden i deres relasjon.

I tillegg til det trygge og stabile har også jordelementet noe hardt ved seg (Biedermann, 1992, s. 346), og noen jordtyper inneholder store mengder stein, som i seg selv er kaldt, dødt og hardt. I dette utdraget anvender Daniel et fjell som motiv for å beskrive avstanden som har oppstått mellom han og Martin:

Jeg tenker på noe jeg leste en gang, om et fjell av granitt i storhavet: Hvert tusende år landet en fugl på fjellet og hakket med nebbet én gang, så lettet fuglen og fløy videre, og evigheten var tiden det tok før berget var borte. Det er et sånt berg mellom Martin og meg, føler jeg, der jeg ser ham i mørket i soverommet (Lirhus, 2022, s. 220).

Her skildrer Daniel et berg som stiger opp fra havet for å beskrive hvordan relasjonen mellom han og Martin er. Et berg karakteriseres som kaldt, hardt og massivt, og ved å tenke at dette befinner seg mellom dem kan det virke som at Daniel kjenner på en avstand til kjæresten sin, og at de ikke er helt på nett. Ved å anvende et stødig og urokkelig fjell som motiv for å illustrere at det er noe som rokkes ved i deres relasjon er virkningsfullt, nettopp fordi Martin i utgangspunktet er et stabilt holdepunkt i livet for Daniel, men som nå er i ferd med å gå tapt. Ved at avstanden mellom dem beskrives gjennom et fjellmotiv kan dette også tyde på at det er en umulighet å redde relasjonen, siden fjell er umulige å rive ned.

Daniels liv er i ubalanse fordi han hele tiden blir trukket i ulike retninger, og rusproblematikken hans gjør at tilstanden hans svinger. Han er på en søken etter å finne en balanse i tilværelsen, og kjæresten Martin hjelper han vanligvis med å opprettholde denne balansen: «Livet med Martin fikk meg i vater, det holder meg oppe, en trygg og snill mann som ikke setter seg selv først» (Lirhus, 2022, s. 239). Daniel sliter med å balansere

familielivet og lysten etter å drikke alkohol, og dette kommer blant annet frem gjennom de destruktive og kritiske tankene han tenker om seg selv i sin rolle som far og som kjæreste. I det følgende eksempelet forklarer han hvordan det føles når han og kjæresten ikke er samkjørte:

Martin og jeg: yin og yang, pluss og minus, men når det er sånn som nå, når alt er tungt og trasig, når vi ikke har kontakt, ikke er *på nett* [...] og det er ikke det at jeg har lyst til å drikke, det er det faktisk ikke, men jeg har lyst til å stikke [...] å forsvinne fra den seige sirupen dagene er, bli borte fra tiden, som må røres opp med jernvilje, knekkes i stykker og knuses til støv og virvlende partikler? (Lirhus, 2022, s. 238).

Her trekkes jordelementet inn ved å sammenlikne periodene han synes er vanskelig med noe som kan knekkes opp og pulveriseres. Det vekkes assosiasjoner til jorden som materie, og dens fysiske egenskaper blir her anvendt for å beskrive en vanskelig følelse hos ham. Han gir uttrykk for at han og Martin vanligvis utfyller hverandre, men at det i de periodene hvor dette ikke går, føles som at noe går i oppløsning. Denne beskrivelsen av noe som går i oppløsning ved å knekkes og knuses til støv kan forbindes med jordelementet som substans, da dette er egenskaper som kan assosieres med stein og sand. Her gir han uttrykk for at avrusningen er så utfordrende at han heller vil forsvinne, i tillegg til at det vaklende forholdet gjør det så vanskelig for han at han ikke vet hvordan han skal forholde seg til det. Daniel er nødt til å gjøre en livsendring for å klare å redde forholdet, men han innser ikke viktigheten i relasjonen til Martin før den er i ferd med å bryte.

Han anvender yin og yang som en metafor for Martin og seg selv. Yin forbindes med jorden og passivitet, mens yang står for det aktive, og forbindes med himmelen (Biedermann, 1992, s. 439). I denne sammenheng er dette svært passende med tanke på at Martin er den trygge og stabile i deres relasjon, og Daniel den ustyrlige og uforutsigbare. Yin og yang utfyller hverandre, men er samtidig motpoler, og her kommer det frem at balansen og samspillet i forholdet deres sakte men sikker brytes ned, og at veien mot å gjenopprette den gode relasjonen de en gang hadde føles uutholdelig lang. Det fjellet som befinner seg mellom dem fra det tidligere nevnte eksempelet, er nødt til å knuses ned til virvlende støv som forsvinner, slik at de igjen kan leve et godt liv sammen i harmoni med hverandre.

En måte Daniel forsøker å skape en slik harmoni på er ved å ta dem med ut i skogen på tur, og dermed styrke relasjonen til familien sin gjennom å tilbringe kvalitetstid sammen ute i naturen. Skogen er nært forbundet med jordelementet siden alt som spirer og gror vokser opp fra skogbunnen. Jord er på mange måter det mest statiske av de fire elementene fordi det er det eneste av elementene som er håndfast og konkret i den forstand at vi kan plukke det opp og ta på det, og denne egenskapen bidrar til å avmystifisere og bygge opp under det trygge som jord ofte forbindes med (Biedermann, 1996, s. 197). De andre elementene fremstår dermed som mer gåtefulle og abstrakte, nettopp fordi jord er så håndgripelig i forhold.

Konkresjon av jord som element kommer frem i det følgende eksempelet: «Barnålene kiler i håret, et strå kryper inn i øret mitt. Jeg forestiller meg alle krypene som klatrer på meg: maur, edderkopper, biller, men skogbunnen er myk og behagelig, jeg bryr meg ikke (Lirhus, 2022, s. 32). Her ligger Daniel på skogbunnen og tar inn hvordan jordas form og substans kjennes ut i fysisk forstand. Den kan både være stikkende og myk, stillestående og yrende av liv på samme tid, og ved å ligge der på skogbunnen virker det som at han finner en indre ro og harmoni. Det å ha bakkekontakt eller å være jordnær er synonymt med å være i kontakt med virkeligheten, hvilket gjør jorden til det elementet som kan representere balanse, realiteten og nykterhet. Dette er fordi jord fremstår som det mest stabile og forutsigbare dersom det sammenliknes med de andre elementene som er i konstant bevegelse (Biedermann, 1992, s. 197).

Mange forbinder det å leve et godt liv med å ha en god helse, og dette kan knyttes opp mot naturen, da naturen besitter mange egenskaper som kan ses i sammenheng med nettopp dette. Blant annet kan følelsen av harmoni og ro, slik som Daniel opplever i det foregående eksempelet når han ligger på skogbunnen omgitt av natur, og dette kan være helsebringende. Naturens evige kretsløp, hvor de ulike bestanddelene av økosystemet utfyller og er avhengig av hverandre for å fungere, kan kobles opp mot kroppen, og alle de prosesser og funksjoner som må fungere for at vi skal kunne leve et godt og friskt liv. Siden naturen er selve hovedkilden til alt liv kan det være naturlig å søke tilbake til den for å finne trøst og mening, samt å føle at man er en del av en større sammenheng gjennom nærheten til naturen.

Daniels familie gjør nettopp dette, da de opptil flere ganger oppsøker naturen i løpet av fortellingen. De drar ut i skogen for å plukke sopp, tenne bål og for å være sammen ute i det fri. Ut i fra følgende sitat kan virke som at Daniel tenker at familien kommer nærmere hverandre ved å tilbringe tid sammen i slike fredelige og harmoniske omgivelser:

Hun koser seg, hun virrer rundt i ren iver. Det er ikke for soppens skyld vi er her, men for følelsen: Vi er her for å være sammen. Vi er her fordi vi er en familie. Vi er her for å være i skogen, kjenne den friske granluften rundt oss, vi vil kjenne kantarellens særegne tekstur mot fingertuppene våre (Lirhus, 2022, s. 249).

Både i dette og det foregående eksempelet kommer Daniels opptatthet av nærhet til naturen frem gjennom hans betraktninger av hvordan skogen som materie kjennes ut i fysisk forstand. Ved å rette fokus mot noe så trivielt som hvordan soppens overflate kjennes ut, og som for mange kanskje går ubemerket hen, kan dette tyde på en særlig tilstedeværelse hos Daniel i slike naturskjønne omgivelser. Her blir også jord og luft forent ved at luften i skogen med alle sine grantrær benevnes som noe særegent, og oppleves som frisk. Jorden kan dermed på flere måter representere mye av det som er viktig for å kunne leve et godt liv vekk fra rusen: nære, gode relasjoner, en god helse, og tilstedeværelse i eget liv.

I det følgende eksemplet befinner familien seg ute i skogen, og Daniel pleier relasjonen han har til barna sine ved å lære dem det han kan om naturen. Her forsøker Daniel å lære datteren sin Liva å plukke sopp på korrekt måte:

Jeg bøyer meg ned til Liva og viser hvordan kantareller skal plukkes. Stikk fingrene ned i jorda, sier jeg: klem rundt stilken, så hører du et knepp når den løsner. Hun drar hatten rett av stilken (Lirhus, 2022, s. 249).

Dersom vi kikker på motivet fra utsiden i helt konkret forstand kommer nærheten til naturen til uttrykk ved at en far lærer datteren sin hvordan naturressursene skal forvaltes på riktig måte. Ifølge Det norske Akademis ordbok betyr uttrykket «å stikke fingeren i jorden» å «avpasse sin handlemåte etter forhold og omstendigheter» (NAOB, finger, 2023). Dersom vi legger betydningen av uttrykket til grunn, er det noe selvmotsigende med at Daniel ber datteren sin om å stikke fingeren i jorden, da han selv er rusmisbruker og trebarnsfar, og strever med å anpasse sin handlemåte etter forholdene. Men dette kan også være en påminnelse til ham selv om at det er han som er nødt til å stikke fingeren i jorden.

Ved å være i skogen får han en ro og tilstedeværelse som han ikke ellers har, og han blir dermed mer bevisst på sine omgivelser, slik som her hvor han presiserer hva slags lyd soppen lager når den plukkes. Ved å være i naturen og lære barna sine om hvordan man skal forvalte den, blir han minnet på det som egentlig betyr noe, og hva som venter han på andre siden av prosessen med å bli rusfri. Dersom han klarer å bli nykter kan livet hans bli mer balansert,

uten alle de svingninger som rusen påfører. Ved å rette fokuset vekk fra alkoholen og mot barna sine vil han i større grad klare å oppfylle alle de tanker og ønsker han har for dem, og bli mer trygg i rollen som far slik som han er i dette utdraget med datteren sin.

Han befinner seg i stedet midt i en dragkamp mellom rusen og farsrollen, hvor han som far lider av kroniske utilstrekkelighetsfølelser. Han forsøker å holde seg unna rusen, og den bedøvende og følelsen han får av å være påvirket av alkohol, men han klarer ikke å komme seg ut av sitt destruktive mønster:

Lengselen etter å blacke ut, kollapse og glemme, forsvinne, uten bekymringer, for en stund, forlate denne verden, se ned på menneskenes kjas og mas fra et psykedelisk romskip, på vei mot månen (Lirhus, 2022, s. 204).

Han blir her trukket mellom de to elementene jord og luft. Jorda kan representere et liv i nykterhet med beina godt plantet på bakken, og luften representerer livet hvor han, ruset på alkohol, svever høyt oppe, i en tilstand hvor han fraskriver seg alt ansvar.

Hans nærhet til jorden både i fysisk og mental forstand illustrerer dermed balansen og bakkekontakten han er på søken etter, og bidrar til å trekke ham i retning av et mer harmonisk liv. For å klare og ta vare på det som er viktig for ham, søker han etter alternative måter å kjenne på spenning, adrenalin og avkobling fra verden, slik som rusen gir han. Han driver derfor med kiting, hvor målet er å seile fremover på vannet gjennom å bli trukket etter en polyesterdrage som drives fremover av vinden. Denne sporten blir som en vei ut av rusen for Daniel.

6 Luft

I dette siste analysekapittelet kommer jeg hovedsakelig til å ta for meg delen av boken som handler om kiting, og siden det er vindkraften som muliggjør kiting spiller luftelementet her en sentral rolle. Seansene hvor Daniel driver med kiting opptar store deler av boken, og jeg kommer derfor til å vektlegge betydningen av kitingen, fordi dette er en viktig brikke for Daniel på veien mot å bli rusfri. Vinden er et bevegelig og aktivt element, som stort sett er usynlig med mindre de andre elementene involveres, slik som i dette eksempelet, hvor vinden skaper bevegelse alt som treffes av den: «Dråper driver over kinnene og fyker inn i ørene [...] håret pisker i vinden. Det freser, alt freser, sola har fått fres på vinden!» (Lirhus, 2022, s. 122-123). Luften er i stadig bevegelse, blåser dit den vil og lar seg sjeldent fange, og på grunn av dets frittflytende og svevende egenskaper hvor det finnes få barrierer som kan stoppe det fra å trenge igjennom (Biedermann, 1992, s. 431-432).

6.1 Tåke

Jeg vil starte analysen av luftelementet med å trekke frem noen eksempler hvor vinden anvendes for å beskrive mørke følelser i forbindelse med rusavhengighet. Dette er for å tydeliggjøre hvor viktig det er at Daniel finner veien ut av den, og blir nykter. Her erindrer Daniel at Henriette tidligere har beskrevet rusen som en tåke:

Tenk om vi var tåke, eller tenk om vi var mer som rus, jeg mener, tenk om hele bevisstheten var rus, og sånn som rusen glir inn i alle sprekker og åpninger, sånn gled vi inn i hverandre, jeg mener, tenk om mennesker gled over i hverandre, og når jeg gled over i noen, da ble jeg litt det mennesket, og den som gled inn i meg, hun eller han, ble litt meg, på ordentlig, mener jeg, helt virkelig ikke på liksom (Lirhus, 2022, s. 242).

Tåke er en type skydannelse som ligger langs jordoverflaten (NAOB, tåke, 2023). Her brukes tåkemotivet for å illustrere hvordan beruselse kjennes ut, og slik blir egenskaper ved luft som substans anvendt for å beskrive hvor altoppslukende rusen kjennes for Henriette. Hun forestiller seg at rusen er som tåke, og at under beruselse flyter alt sammen og blir uklart. Denne tankerekken kommer i forbindelse med at hun har kjent på følelser av ensomhet, og her gir hun uttrykk for at rusen får henne til å kjenne seg mindre alene. Kanskje på grunn av

virkelighetsflukten den gir, og de sosiale sperrene som forsvinner når man drikker, hvilket gjør at man lettere kommer i kontakt med andre. Tåken glir rundt og trenger gjennom sprekker og åpninger som står i dens vei, og ved å tenke at mennesker glir inn i hverandre på en slik måte kan dette forstås som et ønske om at vi skal være mer åpne mot hverandre, og at vi må bli bedre på å se våre medmennesker som trenger hjelp og omsorg. Nettopp dette gir hun sterkt uttrykk for at hun har manglet i livet sitt: «Det er mange som kunne gjort noe for at jeg ikke skulle vært så alene» (Lirhus, 2022, s. 242).

Ved å tillegge mennesker tåkens tilslørende egenskaper skapes det en illusjon om at skillene mellom oss blir uklare og utviskede, slik at alle i samfunnet stiller mer på lik linje, uten alle florerende fordommer. Hun forestiller seg også at rus er menneskers bevissthet, og i dette kan det ligge en idé om en tilværelse som er mer bekymringsløs og frisluppen, men også en tanke om at hun ønsker å legge et lokk av tåke over sin egen bevissthet, for å slippe å forholde seg til realiteten.

Luftelementet er uåtgripelig i den forstand at det ikke er mulig å holde luft i hendene sine, og ved å være så transparent og flyktig kan luften fremstå som noe svevende og abstrakt (Biedermann, 1992, s. 432). Daniels følelsesliv kommer noen ganger til uttrykk gjennom vær fenomener, og i det følgende eksempelet forklarer Daniel at han har hatt det vanskelig den siste tiden, og følelsene han har sittet inne med sammenlikner han med stormskyer:

[...] for jeg klarte ikke å styre eller kontrollere følelsene mine, de kom som kastet på meg og drev innover sinnet mitt som klarvær eller stormskyer, en kvelv av de verste og mørkeste fantasier» (Lirhus, 2022, s. 160).

Her beskriver Daniel utfordringene og abstinensene i tilknytning til sin avrusningsprosess ved å ta i bruk skyer som motiv. Stormskyer assosieres med noe som er ukontrollerbart, mørkt og voldsomt, og gjennom dette øker forståelsen rundt utfordringene til Daniel i hans vanskelige perioder. I motsetning til det foregående eksempelet, hvor tåke ble brukt som et bilde på hvor flytende den berusede tilværelsen er, brukes det her stormvær for å illustrere kaoset som oppstår i Daniels tanker når Daniel ikke ruser seg. Slik kan fenomener knyttet til luft anvendes for å skildre både rusen sett fra et beruset perspektiv og et abstinensperspektiv.

6.2 Høy

I sin anmeldelse av *Dragen* valgte Morten Langeland å bruke overskriften "High as a kite", som er et gammelt, og hyppig anvendt uttrykk som betyr å være beruset, eller desorientert på grunn av et hvilket som helst rusmiddel (Cambridge Dictionary, be high as a kite, 2023). Det er neppe tilfeldig at Langeland har valgt å anvende dette uttrykket som overskrift i sin anmeldelse av boken, både på grunn av uttrykkets betydning, men også den direkte og bokstavelige meningen bak ordene "høy som en drage". I denne sammenheng får uttrykket en dobbeltbetydning, fordi boken tar for seg rus, i tillegg til at hovedkarakteren har en hobby som går ut på å trekkes med vinden etter en drage som svever høyt oppe i luften. Uttrykket Langeland bruker som overskrift, er virkningsfullt fordi det rører ved så mange ulike lag av boken.

Uttrykket "High as a kite" sett i sammenheng med boken, er svært treffende fordi Daniel forsøker å finne andre metoder å "bli høy" på enn ved å ruse seg. Ekstremporten kiting involverer både adrenalin og en svevende drage, og slik blir uttrykket bokstavelig talt virkeliggjort. Daniel framstår som en høyspenningssøker, og han forsøker å få et adrenalinkick som kan minne om følelsen han får av rus gjennom kitingen: «Kiting, er det redningen? Å bruke kroppen som en gal, hamre løs på sener og muskler, en slags indremedisinsk rus?» (Lirhus, s. 185). Her uttrykker han helt konkret at kitingen gjør at han opplever å få en type rus. Kitingen, og den fysiske påkjenningen han utsetter kroppen sin for, blir som en etterlengtet virkelighetsflukt for ham, og en måte for han å få kontroll, i stedet for å miste kontrollen ved å ruse seg. Samtidig er han avhengig av følelsen han får av å miste kontroll, hvilket han også gjør i stor grad når han kiter fordi han enda ikke har lært seg teknikkene ordentlig, og fordi vinden bestemmer retningen hans.

Det finnes lite vitenskapelig dokumentasjon på effekten av å anvende fysisk aktivitet som en del av et behandlingsforløp i et avrusningsprogram, eller på veien mot et rusfritt liv, men likevel understrekes det at fysisk aktivitet både kan virke beroligende, samt reduserende depresjon, i tillegg til at aktiviteter kan bidra til å erstatte noe av tomrommet som ofte oppstår etter bruken av rusmidler (Helsedirektoratet, 2012). «Men hvorfor fremsto kitingen som redningen, helt ut av det blå?» (Lirhus, 2022, s. 72). Slik som det fremgår gjennom dette eksempelet, virker prosjektet til tider livsavgjørende for Daniel, for dersom han mestrer kitingen, ved at dragen svever og adrenalinet pumpe gjennom kroppen, trenger han ikke lenger å bli «high as a kite» gjennom rusen.

I sin anmeldelse av *Dragen* stiller Jan-Erik Østlie seg kritisk til de delene av boken som tar for seg hovedkarakteren Daniel sin kitehobby, og mener at dette er intetsigende innhold som kunne vært utelatt, fordi det ikke tilfører boken noe spesielt (Østlie, 2022). Dette er jeg uenig i, da det kommer tydelig frem i romanen at kitingen er en metode Daniel bruker for å komme seg ut av rusen: «Å være her, ikke bakfull, ikke med dunkende hodepine, men bankende av adrenalin, med hissig puls i ørene: ikke som meg, men en annen» (Lirhus, s. 197). Han forsøker å erstatte følelsen av beruselse med noe annet som gir han liknende adrenalinkick, hvilket er en vesentlig del av Daniels prosjekt gjennom boken, særlig fordi han hele tiden blir minnet på hva som kan bli resultatet av rusmisbruket, ved å se på den stadige forverringen i Henriettes rusforløp.

Daniel håper at dersom han mestrer kiting, så vil han klare å bli rusfri, og han gir uttrykk for at kitingen er noe han forsøker å inkorporere i sin hverdag, hvor målet er at han skal søke mot dette i stedet for å drikke: «Brenne av nerver og stress, det er det jeg vil, et alternativ til vin, lett å gripe tak i som øl» (Lirhus, 2022, s. 182). Daniels håp og engasjement vekker også et håp hos leseren om at han skal klare det, i motsetning til Henriette som gjennom boken bare synker lenger ned i sitt rusmisbruk, helt til hun på bokens siste side blir lagt inn til avrusning. Det er en så tydelig kobling mellom Daniels alkoholmisbruk og kitingen, og dersom denne delen av fortellingen hadde blitt utelatt, slik som Østlie foreslår, hadde det vært langt mer utfordrende å forstå at Daniel virkelig ønsker å finne veien ut av rusmisbruket. Kitingen vitner også om hvilken innsats Daniel er villig til å legge i for å bli rusfri, da dette er en hobby som krever mye innsats og tid av han, selv om det skal tillegges at han ikke legger en innsats i å oppsøke profesjonell hjelp gjennom bokens gang, men kun mimrer tilbake til den hjelpen han har mottatt tidligere.

Kitingen som på flere måter fungerer som en virkelighetsflukt for Daniel, blir en arena der han igjen mister kontrollen, han krasjer, linene surrer seg sammen, og han greier ikke å beherske teknikkene som han har blitt lært:

Det går ikke å få den opp i lufta igjen nå, jeg løser ut chicken loopen, men styrelinen har tvinnet seg, styrelinene løper bare lite grann ut, kiten mister ikke krafta, et vindkast løfter den opp i powerzonen, kiten flerrer opp i en sky av forstøvet vannskimmer (Lirhus, 2022, s. 124).

Vinden blir her et element han er nødt til å spille på lag med, for dersom han ikke gjør dette vil det bare dannes et kaos for han, både i tankene og ved at utstyret vikler seg sammen. Hans sinnsstemning speiles også i kiten ved at han kjenner på en euforisk lykkedefølelse de gangene den fyller seg med luft, og kjenner på nedstemthet de gangene kiten tømmes for luft og styrter.

Hver gang han krasjer eller mister kontroll over kiten, blir han også bekymret for hvordan instruktøren kommer til å reagere. Han er redd instruktøren vil bli sint, skuffet, eller at han ikke vil la Daniel kite mer, hvilket kan ha katastrofale følger, siden kitingen for han er en vei ut av rusen. Fortvilelsen han kjenner på de gangene han feiler i sporten er illustrerende for hvor avgjørende det er at han får til kitingen, slik at han også klarer å bli rusfri. Til Daniels store lettelse er instruktøren tålmodig og tilgivende hver gang Daniel ødelegger utstyr eller gjør noe feil, og lar alltid Daniel prøve på nytt:

Jeg har en annen timeter i båten, sa Thomas, du får bruke den resten av dagen. Skal jeg ødelegge enda en kite? spurte jeg. Kom igjen, sa han, vi må bruke vinden, det er ikke ofte det er så bra forhold som nå (Lirhus, s. 125).

Og det er nettopp det "å bruke vinden" som Daniel gjør helt konkret for å distrahere seg selv i periodene med abstinenser. Han hengir seg til vindkraften, og forsøker å la denne kraften trekke han forover på vannet, akkurat slik som at kitingen skal føre han fremover på sin vei mot et rusfritt liv. Kitingen kan på flere måter illustrere veien mot å bli rusfri, fordi han ofte må prøve på nytt gjentatte ganger før han mestrer kiting, akkurat slik som de mange tilbakefallene han må reise seg fra før han til slutt blir nykter. Avrusning er en kronglete vei, men han kommer seg ikke i mål med mindre det er rom for å feile for så å forsøke igjen. Den eneste personen som kan ta det aktive valget, og komme seg ut av avhengigheten, er han selv. Det er hans eget prosjekt, akkurat slik som kitingen er hans eget prosjekt, som også både er tidkrevende og vanskelig. Forskjellen er at det er helt avgjørende at han får til å bli rusfri, i motsetning til kitingen, selv om disse blir satt som paralleller til hverandre.

Kitingen kan fungere som et bilde på hvordan det er for Daniel å være rusavhengig. Dette fordi kitingen er en arena hvor han ikke har kontroll, akkurat slik som at han ikke klarer å få kontroll over sitt alkoholmisbruk. Det krever en enorm selvdisciplin, vilje og tålmodighet for å klare å mestre kitingen, og det kreves også dersom han ønsker å bli rusfri. Verken det å

mestre kiting eller å bli rusfri er noe som vil skje på én dag, men er noe som må pågå over tid som to selvutviklende prosjekter.

I den siste delen som tar for seg kiting i boken opplever endelig Daniel at han får et gjennombrudd, og føler på en mestring i kitingen:

For en dag! For en vind! [...] Alt er gyllent, engene glitrer av sensommerblomster, tiden flyr, og i bilen på vei hjem titter Thomas på meg i speilet. Nå er du klar, sier han: Neste gang det er vind, drar vi på Beachen. Jeg er mør og lemster, kroppen dirrer. Jeg skal på Beachen, neste gang det blåser, skal jeg på Beachen! (Lirhus, 2022, s. 265).

Her spiller Daniel og vinden endelig på lag, og han føler omsider at han er tilstrekkelig god til å kite på egenhånd. Vi får ikke vite hvordan det går videre for Daniel i hans prosess mot å bli rusfri, og til tross for følelsen av eufori og mestring i kitingen, er det andre deler av livet hans som ikke har falt helt på plass ved bokens slutt. Henriette uttrykker at hun har gitt opp håpet om å klare å bli rusfri, men til tross for dette tvinger Daniel henne til å legge seg inn på en avrusningsklinikk med forsikring om at han skal være der for henne gjennom det hun har i vente. Martin har sagt at de ikke lenger er kjærester, men at han skal bli boende i huset for barnas skyld, og mot slutten av boken har han tatt med seg de tre barna til foreldrene sine i Stange, uten å gi beskjed til Daniel. Det er derfor uvisst hvordan det skal gå med deres relasjon. Når Daniel ved bokens slutt endelig klarer å samle linene og mestrer kitingen, har alt annet rundt han gått i oppløsning. Ved at han omsider mestre kitingen kan dette tolkes som en indikasjon på at han etterhvert også vil klare å komme seg gjennom avrusningsprosessen og befris fra alkoholmisbruket.

7 Avslutning

Jeg har i min motivanalyse undersøkt måten rusen kommer til uttrykk på gjennom de fire elementene. I kapittelet "Vann" viser jeg hvordan bokens forside med bildet av havet med berg i forgrunnen, kan danne et bilde av kompleksiteten rundt rusavhengighet ved at alle elementene her flyter inn i hverandre. Dette gjør det vanskelig å skille mellom hva som er opp og ned på bildet, og slik illustreres kaoset rusen bringer med seg. Daniel bruker egenskaper ved vannet, slik som dens bevegelse, form og reflekterende evner, for å beskrive hvordan vanskelige perioder oppleves for ham, og på den måten bindes han og vannelementet sammen.

I kapittelet "Ild" ble det lagt vekt på måten rusen kjennes ut, og jeg trakk frem eksempler hvor ildmotivet illustrerte abstinenser, beruselse og følelser som oppstår i sammenheng med rusmisbruk. Gjennom anvendelse av ilden som motiv i ulike former har Lirhus dekket et stort spektrum av slike emosjoner. Daniel strever med å komme seg ut av rusen, og en vesentlig del av hans motivasjon for å klare dette er de tre barna hans, og livspartner Martin. Han ønsker å være en god far og kjæreste, og for å være det er han nødt til å bli rusfri. Nettopp dette tok jeg for meg i kapittelet "Jord", som er det stabile av de fire elementene som symboliserer balanse og det som regnes som fundamentet i Daniels liv. Gjennom skogsturene som Daniel drar på med familien, hvor han kjenner en nærhet til naturen, og ved å trekke paralleller mellom fødselen til sønnen Kai og jordkloden kommer det tydelig frem av jordelementet hva Daniel har i livet sitt som gir tilværelsen mening. Også det kaotiske og mørke kommer frem gjennom jordelementet, både for å uttrykke det ustabile ved Daniel og Martins relasjon, og for å skildre hvordan Daniel opplever å hallusinere.

Dette overskyggende og altopplukende ved rusen trekkes også frem i kapittelet "Luft" hvor tåke brukes som motiv for å skildre dette. Daniel forklarer sine depresjoner ved å sammenlikne dem med stormskyer, hvilket understreker hvor lite kontroll han har i de periodene hvor alt kjennes mørkt, på grunn av skyenes ukontrollerbare egenskaper. For å unngå og havne i slike mørke daler, og heller skape en balanse i livet, er han avhengig av å erstatte rusen med en annen høyspenningssøker, nemlig kiting. Det er denne veien ut av rusen som kapittelet "Luft" i all hovedsak tar for seg. Kitingen blir som en virkelighetsflukt for ham,

og han ønsker å bli «high as a kite» gjennom kitingen i stedet for å ruse seg. Jeg kan med dette konkludere med at Lirhus i stor grad tar i bruk de fire elementene for å forklare og skildre ulike nyanser i følelsesspekteret og situasjoner som oppstår i tilknytning til rus.

7.1 Litterær verdi

Jeg mener Agnar Lirhus hadde et poeng da han i høst stilte seg kritisk til den manglende anerkjennelsen av de mindre veletablerte norske forfatterne. Nå vil jeg komme med noen betraktninger om hvorvidt Lirhus fortjener mer anerkjennelse for sitt forfatterskap basert på analysen av *Dragen* som jeg nå har gjort. I *Dragen* løfter Lirhus frem de små nyansene og situasjonene i livet som ofte kan tas for gitt. Han forklarer blant annet hvordan en sopp bør plukkes, og skildrer lyden av den i det den løsner fra stilken, og slik blir leseren oppmerksom på de små nyansene i tilværelsen som kan bidra til å gjøre livet mer meningsfylt. Det er tilstedeværelsen, relasjonene og de små tingene som vekker gode følelser i oss som gjør at vi lever trygge og meningsfulle liv, og nettopp dette kommer så tydelig frem i *Dragen*.

I den andre anmeldelsen av *Dragen* skriver Jensen at boken ikke tilfører noe nytt til litteraturen, men etter å ha analysert romanen er jeg uenig i Jensens mening, da jeg tenker at det er flere aspekter ved romanen som gjør nettopp dette. Blant annet bokens synsvinkel fra et farsperspektiv med omsorgen for barna, og hans opplevelse av rusavhengighet sett i sammenheng med denne rollen. Det Jensen omtaler som "en snodig familieenhet" er også blant de delene av boken som gjør at den skiller seg ut blant liknende historier som tidligere har blitt fortalt (Jensen, 2022). Ved å ta fra moren foreldreansvaret for barna, og gjennom dette plassere henne i en posisjon hvor hun ikke får ta del i familielivet kommer kompleksiteten ved å være en forelder som er rusavhengig frem, og disse lagene ved fortellingen gjør at boken skiller seg ut blant andre. Dersom jeg skal komme med noen tanker om hva som kan være grunnen til den manglende anerkjennelsen av Lirhus basert på min analyse av *Dragen*, vil det være at språket hans muligens kan oppleves som noe avansert og symboltungt for den utrente leser. Lirhus har et billedlig språk, og dersom leseren ikke forstår nyansene i det som står skrevet, kan flere av lagene i fortellingen forsvinne. Jeg mener

allikevel at Lirhus fortjener mer anerkjennelse enn det han så langt har fått i løpet av sitt forfatterskap.

For i en verden hvor alt går i et rasende tempo, og hvor mye foregår over skjerm, er det viktig å ta et skritt tilbake, og rette fokus mot nettopp det som virkelig gjør livet meningsfullt.

Derfor kan Lirhus' bøker også være aktuelle å introdusere for den yngre generasjon som har vokst opp i dette høyteknologiske samfunnet, for å lære dem om slike grunnleggende ting som kan bidra til livsmestring slik at de kan bli gode og trygge samfunnsborgere. For livet er skjørt, og det er viktig å se hverandre. Dette minner tematikken i boken oss på, da

rusavhengighet er et stort, samt voksende problem i vårt samfunn. Narkotika florerer blant unge, og skremmende historier som involverer unge og rus er å finne ukentlig i mediene.

Derfor bidrar også rusen som tematikk i *Dragen*, til å gjøre Lirhus høyaktuell og relevant som forfatter ved å utvide leserens horisont og perspektiver rundt dette. Kanskje er det ikke bare elementene i *Dragen* som utfyller hverandre og forenes, men også vi som mennesker kan gjøre det samme.

Litteraturliste

Aristoteles. (2016), *Meteorologien* (Berg. M. H. Overs.) Vidarforlaget, Oslo

Bachelard, G. (1996), *Lysets flamme* (Bundgård, P. F.). Hans Reitzels forlag, København

Be high as a kite. I *Cambridge Dictionary Press*, (u.å.). Hentet 20.04.2023 fra <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/be-as-high-as-a-kite>

Biedermann, H. (1992), *Symbolleksikon* (F. B. Larsen.). J. W. Cappelens Forlag, Oslo

Dahle, G. (2018), *Dragen*, Cappelen Damm, Oslo

Finger. (u.å.). *Norsk akademisk ordbok*, hentet 15.05.2023 fra: <https://naob.no/ordbok/finger>

Gaasland, R. (1999), *Fortellerens hemmeligheter*, Universitetsforlaget, Oslo

Helsedirektoratet. (2012). *Nasjonal faglig retningslinje for utredning, behandling og oppfølging av personer med samtidig rus – og psykisk lidelse – ROP lidelser*. Oslo: Helsedirektoratet

Jensen, S. (2022, 9. november), Om rus og menn, *Stavanger Aftenblad*

Jordmor. (u.å.), *Norsk akademisk ordbok*, hentet 16.05.2023 fra: <https://naob.no/ordbok/jordmor>

Kittang, A. (1995), *Perifraser*, Litteraturvitenskapelig institutt, Universitetet i Bergen, Bergen

Kittang, A. & Aarseth, A. (2001). *Lyriske strukturer*, (4. utg.), Universitetsforlaget, Oslo

Langeland, M. (2022, 29. oktober). High as a kite, Bokmagasinet, *Klassekampen*

Lirhus, A. (2022). *Dragen*, Forlaget Oktober (1. utgave), Oslo,

Lirhus, A. (2022, 2. november). Hva skal vi med litteraturkritikk hvis den er en gratis reklamekanal for forlagene?. *Aftenposten*.

<https://www.afteposten.no/meninger/debatt/i/APv3rx/hva-skal-vi-med-litteraturkritikk-hvis-den-er-en-gratis-reklamekanal-for-forlagene?fbclid=IwAR074sm7SaPxfbGcJSaKaSQxkAa-ZpT0IiTZCiseefaH0b9rAvTJCwr3no>

Messelt, C. (06.05.2022). Båten, fiske, fyret, naustet, stranden. Fem topos fra den norske kystromanen. *Idunn, Norsk litteraturvitenskapelig tidsskrift*, Vol. 25, Utg. 1

Språkrådet. (2017, 5. mai). Jordmor. Hentet fra: <https://www.sprakradet.no/Vi-og-vart/hva-skjer/Aktuelt-ord/jordmor/>

Tåke. (u.å.). *Norsk akademisk ordbok*, hentet 26.05.2023 fra: <https://naob.no/s/%C3%B8k/t/%C3%A5ke>

Vige, R. (1967). Baudelaire og elementene, i Aarnes, A. (red.), *Charles Baudelaire og den skapende fantasi*, (s. 101- 110), Universitetsforlaget, Oslo

Vige, R. (1966). Gaston Bachelard- elementloven og drømmelivets poetikk, i Jensen, B. (red), *Vinduet Gyldendals tidsskrift for litteratur*, 20/1, s. 198-215

Østlie, J-E. (2022, 13. november). Livets vanskeligheter, *Fri fagbevegelse*

